

Received / Makale Geliş Tarihi 21.08.2024
Published / Yayınlanma Tarihi 31.10.2024
Volume (Issue) Cilt (Sayı) 8 (47)
pp / ss 1270-1277

Research Article / Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.14020747
Mail: editor@pejoss.com

Sanat Çalışmaları Doktoru, Doçent İnara Maharramova
<https://orcid.org/0009-0000-6692-0713>
Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Azerbaycan

“İpek Yolu” ve Sanatın Kültürleşmesi: Azerbaycan Ekseninden Bir İnceleme

“Silk Road” and the Culturalization of Art: An Examination from the Azerbaijani Perspective

ÖZET

Eski Doğu ülkelerinde “kervan yolları” olarak nitelendirilen yollar üzerinde bulunan ülke ve şehirler, kısa sürede büyük gelirler elde ederek askeri, siyasi ve ekonomik açıdan gelişmişlerdir. Kültürel başarıların ülkeler arasında entegrasyonunda İpek Yolu'nun önemi Azerbaycan'ı her zaman ilgilendiren öncelikli konulardan biridir. Bu makale, İpek Yolu'nun Azerbaycan üzerindeki kültürel ve sanatsal etkilerini ele almayı amaçlamaktadır. Bu çalışma İpek Yolu'nun kültürel unsurların yayılmasına olan katkısını araştırmak, sanat, dil ve geleneklerin nasıl yayıldığını anlamaya yardımcı olabilmek, farklı kültürler arasındaki etkileşimlerin dinamiklerini incelemek, kültürel alışverişlerin ve sentezlerin nasıl gerçekleştiğini ortaya koyabilmek açısından önemlidir.

Kuramsal çerçeveyi oluşturma adına çalışmada literatür taraması yapılmış, “İpek yolu” festivallerine dair bilgiler araştırılmış, doküman incelemesi tekniğe uygun olarak gerçekleştirilmiş, araştırmaya tabi tutulan konu hakkında diğer araştırmacılar tarafından üretilen yayınların belli bir kısmı göz önünde bulundurulmuştur.

Makalede, sanat örneklerini ve kültürel kazanımlarını uzak ülkelere taşıyan İpek Yolu üzerinde yer alan ülkelerde yaşamış önemli hükümdarların ve tanınmış şahsiyetlerin insanlık tarihine büyük şahsiyetler olarak girdiğine değinilmektedir. İpek Yolu, tarih boyunca ticari malların yanı sıra kültürel değerlerin de taşıdığı bir yol olmuştur. Azerbaycan, İpek Yolu'nun merkezi konumlarından biri olarak sanatın kültürleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Ülkeler arasındaki kültürel kazanımların buluşması ve entegrasyonunda tarihi İpek Yolu'nun önemi Azerbaycan'da sürekli güncelliğini koruyan öncelikli konulardan biridir. Bu bakımdan Şeki'de düzenlenen “İpek Yolu” festivali dünyanın farklı ülkelerinden müzisyenlerin katılımıyla en ilgi çekici ve güncel etkinlik olarak kültür tarihine geçmiştir.

Sonuç olarak “İpek Yolu” aracılığıyla sanat, teknoloji ve bilim gibi kültürel unsurlar hızla yayıldığı ve bu medeniyetler arasında zengin bir kültürel alışverişin gerçekleşmesini sağladığı görülmektedir. Farklı kültürlerin buluştuğu bu yollarda, sanat ve mimaride önemli etkiler görüldü. İpek Yolu üzerindeki şehirler, farklı sanat akımları ve mimari stiller arasında bir köprü işlevi gördü. Bu, yerel sanat ve mimarinin zenginleşmesine ve çeşitlenmesine yol açtı. İpek Yolu'nun sunduğu kültürel alışveriş, gelenek ve göreneklerin zenginleşmesini sağladı. Farklı kültürel etkiler, yerel geleneklerde ve festivallerde kendini gösterdi. Bu etkileşim, kültürel çeşitliliği artırdı ve geleneklerin evrimini etkiledi.

Anahtar Kelimeler: İpek Yolu, Azerbaycan, kültürel ilişkiler, müzik kültürleri, festival

ABSTRACT

Countries and cities located on the routes referred to as “caravan routes” in ancient Eastern civilizations accumulated substantial revenues quickly and developed in military, political, and economic terms. The importance of the Silk Road in the integration of cultural achievements between countries has always been a priority for Azerbaijan. This article aims to examine the cultural and artistic impacts of the Silk Road on Azerbaijan.

This study is significant for investigating the Silk Road's contribution to the spread of cultural elements, understanding how art, language, and traditions were disseminated, examining the dynamics of interactions between different cultures, and revealing how cultural exchanges and syntheses occurred.

To establish the theoretical framework, a literature review was conducted, information on “Silk Road” festivals was researched, and document examination techniques were applied. Publications produced by other researchers on the subject under investigation were considered. The article discusses how important rulers and renowned figures from countries along the Silk Road, which carried art and cultural achievements to distant lands, have entered human history as significant personalities.

Throughout history, the Silk Road has been a route for transporting not only commercial goods but also cultural values. Azerbaijan, as one of the central locations of the Silk Road, has played a significant role in the culturalization of art. The historical significance of the Silk Road in the meeting and integration of cultural achievements between countries remains a continually relevant issue in Azerbaijan. In this regard, the “Silk Road” festival held in Shaki has become a notable and current event in cultural history, featuring the participation of musicians from various countries around the world.

In conclusion, the Silk Road facilitated the rapid dissemination of cultural elements such as art, technology, and science, and enabled rich cultural exchanges among civilizations. Significant impacts were observed in art and architecture where different cultures intersected along these routes. Cities on the Silk Road served as bridges between different art movements and architectural styles, leading to the enrichment and diversification of local art and architecture. The cultural exchange offered by the Silk Road contributed to the enhancement of traditions and customs. Various cultural influences manifested in local traditions and festivals, increasing cultural diversity and affecting the evolution of traditions.

Keywords: Silk Road, Azerbaijan, cultural relations, music cultures, festival.

1. GİRİŞ

Antik çağlardan beri yakın ve uzak ülkeler arasındaki karşılıklı ticari ilişkilerin ortak kültürel ortamın oluşmasında önemli olduğu bilinmektedir. Bu ticari ilişkiler, farklı din ve ahlaki değerlere sahip ülkeleri birbirine yakınlaştırmış, bunun sonucunda birbirlerinin yaşam tarzı ve kültüre ait yönleri benimsemiş, aynı zamanda geniş coğrafyaları kapsayan farklı ülkelerin ulusal kültürlerinin oluşumuna da doğrudan etki etmiştir. Bütün bunlar kilometrelerce uzanan ticaret yollarının varlığıyla mümkün oldu. Eski Doğu ülkelerinde bu yollar “kervan yolları” olarak nitelendirilirdi. “Kervan Yolları” üzerinde yer alan ülke ve şehirler kısa sürede büyük gelirler elde ederek askeri, siyasi ve ekonomik açıdan gelişmişlerdir.

“Kervan yolları” kültürel kazanımların yakınlaşmasını ve halkların manevi ve maddi değerlerinin bir ülkeden diğerine aktarılmasını sağladı. Toplantıya Türk, İranlı, Suriyeli sanatçıların, Bağdat, Buhara, Kandahar, Şiraz'dan getirilen hattatların, hattatların, mozaik, taş, resim ve kubbe ustalarının katılması tesadüf değildir. Bu anıt, yakın ve uzak ülkeler arasındaki etkileşimde kültürel kazanımların taşınmasının ne kadar önemli olduğuna dikkat çekiyor.

Büyük ticaret yolları, şu ya da bu ülkede muhteşem yapıların inşasında yakından rol alan sanatçıların ve mimari sanatın tanıtılmasında önemli bir rol oynamış, aynı zamanda manevi, dini ve ahlaki değerlerin yayılmasında aracılık rolü üstlenmiştir. Değerlerinin yanı sıra edebiyattan sanata ve müzikten geniş alanlara kadar uzanan büyük başarılarla imza atıyor. Dervişlerin, gezici sanatçıların ve âşıkların bu alandaki faaliyetleri yadsınamaz. Bir ülkeden diğerine seyahat ederek bireysel yaratıcı ürünlerini ulusal ve yerel geleneklerle zenginleştiren sanatkarlar, kültürlerin bütünleşmesinde yakından rol aldılar. Çoğu bu faaliyeti büyük ticaret yolları üzerinden yürütüyordu. Uzak ve yakın ülkeleri birbirine bağlayan, Eski Doğu ile Avrupa arasında geniş ticari ilişkiler oluşturan “Büyük İpek Yolu”, kültürel kazanımların bir coğrafyadan diğerine aktarılmasında en önemli rolü oynayan muhteşem projelerden biridir. tarihteki ilginç olaylardan sahnelere tanıklık ediyor. “Büyük İpek Yolu” aslında M.Ö. öncesinde bile komşu ülkelerde çeşitli sanayi, tarım, mücevher, askeri ve hatta sanatsal ürünlerin alışverişini sağlayan geçiş yollarını karakterize eden modern bir terimdir. Tarih boyunca büyük Avrasya'yı bir kavşak noktası olarak sunan bu yolların “İpek Yolu” terimiyle nitelendirilmesi, 19. yüzyıl Alman jeolog, coğrafyacı ve gezgin Baron Ferdinand von Richtgofen'in adıyla bağlantılıdır. Antik iletişim ve ticaret sistemine Almanca'da “İpek Yolu” anlamına gelen “Die Seidenstrasse” adını verdi. Bu yolların ilk yolcuları Çin asıllı seyyahlardı. Bunlardan biri olan General Zhang Qian, ilk olarak M.Ö. 2. yüzyılda Çin'den yola çıktı. Bu yolun ilk fatihlerinden biri, Han İmparatoru Wu-Di tarafından MÖ 139'da Hunlara karşı savaşmak üzere ittifak kurmak üzere görevlendirilen Zhang Qian'dır. Daha sonra bu yollar Asya'yı tamamen kapsayarak bu kıtayı Avrupa'ya bağlamış, devletler arasında diyaloglar kurulmuş, birçok alanda alışverişler yapılmış, kültürel kazanımlar birbiriyle buluşmuştur. Bu nedenle çok eski çağlardan beri var olan sanatsal sanat örnekleri bir ülkeden diğerine aktarılarak ortak bir kültürel kazanım haline gelmiştir. Bu durum Avrasya coğrafyasındaki halkların dinini, dilini, bilimini ve kültürünü büyük ölçüde etkilemiş ve görkemli yaratıcı mirasın oluşmasında önemli rol oynamıştır. En önemlisi M.Ö. 5. yüzyılda Çin'de keşfedilen ipeğin Avrupa'ya taşınmasında bu yolların rolü inanılmazdı. Bu, “Kervan yolları”nın “İpek Yolu” olarak karakterizasyonunda önemli belirleyici faktörlerden biridir.

İlginçtir ki “Büyük İpek Yolu” birçok destinasyonu birbirine bağlayan onlarca güzergahı ifade eden bir kavramdır. Antik çağlardan beri en çok kullanılan rota, Çin'in kuzey bölgesinden günümüz Kazakistan topraklarına kadar uzanıyordu, Kırgızistan'dan geçen yol buna bir alternatif oluşturuyordu. Semerkand, Buhara, Merv, Tebriz gibi şehirler ticaret merkezleri olarak görülüyordu. Daha sonra yol Hazar Denizi'nden geçerek Akdeniz'e uzanıyor, oradan da Avrupa'ya gidiyordu.

2. İPEK YOLU'NUN AZERBAYCAN SANATININ KÜLTÜRLEŞMESİNE KATKILARI

Azerbaycan, bu tür ticaret yolları üzerinde olduğu için müzik ve sanat gibi alanlarda Doğu-Batı etkileşimlerinden önemli ölçüde faydalanmıştır (Christian, 2000). Seyidbeyli (2021)'e göre Azerbaycan İpek Yolu üzerindeki stratejik konumu nedeniyle Çin ve Avrupa ile kültürel ve ticari bağlantılar geliştirmiştir. Bu durum, edebi ve kültürel zenginliğin artmasına katkı sağlamıştır. Seyidbeyli, Azerbaycan'ın doğal kaynakları ve coğrafi konumunun bu kültürel alışverişi hızlandığını vurgulamaktadır. 20. yüzyılda “İpek yolu” projesi büyük ölçüde kendini hissettirmiş ve günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Çin'den başlayarak Orta Asya, Kafkaslar ve Avrupa'yı birbirine bağlayan yeni rotaların oluşturulmasının en önemli stratejilerden biri olarak devletlerin ilgisini çekmesi tesadüf değil. Bu politikada Azerbaycan sarsılmaz konumunu ortaya koymaktadır. Ülkemizin de aktif olarak yer aldığı projelerden biri de tarihi İpek Yolu'nun tekrarı olan ve Çin'den başlayıp Türkmenistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye üzerinden geçerek Avrupa'yı bu ülkelere bağlayan “TRASECA” programıdır. 1993

yılında Brüksel Konferansı'nda yapılan çağrı sonucunda görüşülerek kabul edilen bu proje, önemli ticaret yollarının kesişmesini sağlamanın yanı sıra üst düzeyde ekonomik-siyasi ve kültürel ilişkilerin kurulmasına da hizmet edecektir. Azerbaycan'ın projedeki konumu daha somuttur. Bu doğrultuda hareket eden Azerbaycan, 2014 yılında Hazar Denizi üzerinden taşımacılıkta yeni çağın gereklerine uygun olarak modernleşme yolunu seçmiştir. Bu dönemde Azerbaycan'ı Gürcistan ve Türkiye'ye bağlayan demiryollarının inşası ve modernizasyonu sağlanmış, Türkiye tarafından Boğaz'a erişim için demiryollarının yapımına başlanmıştır. Bu yol aynı zamanda Karadeniz'den de geçerek Gürcistan limanlarını Romanya ve Ukrayna limanlarına bağlayacak. Bu tür projeler, “İpek Yolu”nu yeniden faaliyete geçirerek ticaret yollarının işlevini sağlamanın yanı sıra, kültürel ilişkilerin daha küresel hale gelmesini de sağlayacak.

2.1. Edebiyat

Azerbaycan edebiyatı, İpek Yolu'nun kültürel yayılımındaki merkezi konumuyla, farklı kültürlerin etkilerini büyük ölçüde yansıtmıştır. 19. yüzyılda başlayan Azerbaycan Aydınlanma Hareketi, Doğu ve Batı kültürel değerlerinin birleştiği bir edebi ve entelektüel dönüşüm süreci olarak önemli bir rol oynamıştır. Bu süreçte Azerbaycan edebiyatı, hem geleneksel İslam kültürünü hem de Avrupa'dan gelen modernizmi sentezlemiştir (Aliyeva, 2019). Ayrıca, Sovyet dönemiyle birlikte Azerbaycan edebiyatı daha da çeşitlenmiş ve farklı kültürel akımların etkisini taşımıştır (Asadova, 2022). İpek Yolu'nun işleyişiyle bağlantılı olarak insanlık tarihinde ilk kez kültürel kazanımların paylaşılması ve kültürlerin buluşması süreci yaşanıyor. Bu akımlar ülkelerin resim, edebiyat, müzik, kısacası sanatının her alanında kendini hissettiriyor. Dahı Azerbaycan şairi N. Ganjavi'nin “Hamsa”da yer alan “Yedi güzeller” şiirinde yedi farklı millete ait güzellikler imajını yaratması tesadüf değildir. Adında mecaz geçen şiire Azerbaycan dilinde “Haft Elahah” ve “Yedi Tanrıça” adı verilmektedir. Şair burada eser boyunca Sasani hükümdarı Behram Şah'ı geliştirir ve onun Hint, Harezmi, Slav, Mağrip, Bizans, İran ve Çin güzelleriyle olan ilişkisine geniş yer verir. Her güzelliğin kendi insanına özgü özelliklerle canlandırılmasında şüphesiz Nizami'nin doğuştan gelen yeteneği ana etken olmuştur. Ancak şair, bu güzelliklerin ait olduğu milli niteliklere dair pek çok bilgiyi “İpek Yolu” boyunca taşınan sanat örnekleri örneğinde öğrenmiştir. Çin güzelliği karşısında Türkistan'ın güzelliğinin yeniden canlanması ilginçtir. “Türklerin vatani” anlamına gelen Türkistan, Orta Asya'nın Türkçe konuşan ülkeleri, Çin'in Uygur bölgesi, Sibirya'nın güneyindeki Türkçe konuşan halklar, Afganistan'ın kuzey kesiminin nüfusu, İran'ın kuzeydoğu kesiminde yer alan ve 14. yüzyılda yaşamış Azerbaycanlı coğrafyacı Abdurreşid Baküvi'nin görüşüne göre “Türkistan bütün Türk ülkelerinin evidir. ortak isimdir ve sınırları I. iklim kuşağından iklim kadar uzanır. Bölge VII doğunun derinliklerinde.” (<https://az.wikipedia.org/wiki/Turkistan>).

Buhara'nın Türkistan'ın önemli bir siyasi ve kültürel merkezi olduğu dikkate alındığında Çin'den başlayarak Akdeniz'e, oradan da Avrasya'ya kadar uzanan kültürel ilişkilerin oluşmasında “İpek Yolu”nun rolünü anlamak zor değil.

Onlarca güzergahı olan “İpek Yolu”nun en önemli yolu Çin'den başlayarak Hazar Denizi'nden başlayıp diğer kolu Güney Azerbaycan'ın Tebriz şehrinde Türkiye'nin Erzurum bölgesine, oradan da Erzurum'a kadar uzanıyordu. Avrupa ülkeleri. Elbette başka ülkeler de bu yolda durdu. Özellikle Orta Asya'nın Türkçe konuşulan ülkelerinin Azerbaycan ve Türkiye'ye bağlanmasında bu yollar büyük önem taşıyordu. Bu yollardan geçen sanatçılar aracılığıyla ortak kültürel kazanımlar farklı yorumlarla sunulmuş, birçok sanat örneğinin farklı versiyonları oluşturulmuştur. Türk dili konuşan halkların yazılı edebiyatının ilk örneklerinden biri olan “Kitabi Dede Korkut”, “Köroğlu” destanının versiyonları bu şekilde oluşmuştur. Bu anlamda zengin âşık yaratıcılığı geleneklerinin bir bölgeden diğerine yayılması özellikle önemlidir. Âşık Garib, Aslı ve Karam, Köroğlu ve diğer destanlarda ana coğrafyamızın ayrı ayrı bölgelerinin anlatılması tesadüf değildir. Bu destanların kahramanlarının Erzurum'a yaptıkları yolculuğu anlatan bölümler buna örnek olabilir. “Aslı ile Kerem” destanında Genceli olduğunu vurgulayan Kerem, Aslı'nın sorusuyla Gürcistan ve Türkiye'yi dolaşır;

“Ben Karam'ım, Gence benim bahçelerim,

Sis geldi, dağlarım çiseledi,

Elimde beyaz bir kağıt var, kötü günlerim.

Sorunumu yazdığım yerdi, buralar!” (Halk masalları, 1961:17).

Diğer ayetlerde ise Kerem'in Erzurum bölgesine yaptığı ziyarete tanık oluyoruz:

“Karam çok bira içti

Beyazı okudu ve siyah olanı seçti.

Erzurum'dan geçti.

Yol vermeyin sisli dağlar!” (Halk masalları, 1961: 24).

Ayrıca Koroğlu destanının doğudan batıya çeşitli versiyonlarının yayılması ve Koroğlu'nun İstanbul, Erzurum, Beyazıt, Kars, Darbend gezilerinin anlatılması, kahramanın arayışının Asya'ya, hatta Avrupa'ya kadar uzandığının açık bir kanıtıdır. kavşakta. Bu da XVI ve XVII yüzyıllarda transit yolların önemini vurgulamaktadır. Koroğlu'nun sadece bir yol şövalyesi olmadığını kaydeden Alexander Khodzko, destanı 1842'de İngilizceye çevirirken şunları yazdı: “Asya'da ve genel olarak Doğu'da bu ismin (Koroğlu isminin) olmadığı bir köşe bulamazsınız. orada ünlü. Bessarabia, Moldavya'da bile duyacaksınız. Bu, Koroğlu'nun sadece bir yol şövalyesi olmadığını, aynı zamanda belli bir tarihsel rol oynadığını kanıtlamıyor mu? Bu durumda Homeros'un Yunanistan'daki şöhreti kadar Asya'daki şöhreti de büyüktür.” (Aleberova, 2001: 14).

Sunulan alıntı, Koroğlu'nun tarihi bir şahsiyet olması, çeşitli yollarla birçok ülkeye yaptığı seyahatler ve “Koroğlu” destanlarının gezici sanatçılar tarafından “İpek Yolu”nun farklı rotaları üzerinde bir bölgeden diğerine nakledilmesinin bir örneğidir. Bu yollar kültürel kazanımların geniş coğrafyalara yayılmasının temel aracı olmuştur.

Azerbaycan destanlarında birçok Doğu ülkesine seyahat eden onlarca kahraman örneği bulunmaktadır. Bu, aşk sanatıyla uğraşan sanatçıların bireysel fantezilerinin bir ürünü değil, seyahatlerinden doğan kişisel izlenimlerinin sanat örneklerindeki ifadesidir. Bu örneklerde, tek tek devletler veya imparatorluklar tarafından güvence altına alınan “İpek Yolu” rotaları, yalnızca ticari açıdan değil, aynı zamanda bir bölgeden yaşamın, edebiyat ve sanat eserlerinin ve felsefi fikirlerin yayılması açısından da önemlidir. diğerine geçmesi ve bunun sonucunda o coğrafyaların ortak kültürel kazanımı haline gelmesinde oynadığı rol bir kez daha dikkat çekmektedir.

X-XV yüzyıllarda oluşan birkaç felsefi akımların Doğu ülkelerinin çoğuna yayılması ve bu ülkelerde çok sayıda taraftarının toplanıp bu ülkelerde kök salması “İpek Yolu” yolları ile gerçekleştirilmiştir. tüm Avrasya kıtasını boydan boya geçti. 14. yüzyılın 60'lı yılları ile 15. yüzyılın ilk on yıllarında yaşayan Azerbaycanlı dahi şair I.Nesimi'nin panteist düşünceleri, hürufi felsefesi ve şairinin kendisi Türkiye'de, Irak'ta, son olarak Suriye Halep'te kendine yer buldu.

İlginçtir ki, pek çok şehir ve bölge doğrudan İpek Yolu güzergahı üzerinde olmasa da, yakınlardaki yollardan bu bölgelere ulaşmış, daha sonra kollara ayrılarak daha geniş alanları kaplamıştır. Bu anlamda Eski Doğu'nun kapısı olarak nitelendirilen Nahçıvan şehrinin konumu dikkat çekmektedir. Pek çok kişi bu şehrin Tebriz'den Karadeniz'e erişimde önemli bir bölge olduğunu düşünüyor. A. Aleberova bu konuda şöyle yazıyor: “18.-19. yüzyıl el yazmalarında Nahçıvan, daha önce ve daha sonra olduğu gibi, ticaret ve askeri yollarda bir durak noktası olarak önemini korudu.” Bu toprakları Rusya İmparatorluğu'na bağlamaya yönelik siyasi ve askeri strateji için hazırlanan belgelerde Nahçıvan bölgesinin Tebriz'den Karadeniz'e giden en kısa yol olduğu belirtiliyor.” (Aleberova, 2001:4).

2.2. Mimarlık

İpek Yol, boyunca ürünlerin taşınmasında güvenliğin sağlanması çok önemliydi. Bunun için çeşitli tarihi kararlar alınmış ve uygulanmıştır. Güzergahın tamamını kontrol edebilecek büyük imparatorluklar kuruldu ya da bu yolların geçtiği bölgeler, tüccarların güvenli hareketini sağlayacak güçlü devletler arasında paylaştırıldı. En ilginç ise bu yolları kontrol eden devletler arasında tarih, Türklerin üç büyük imparatorluğuna tanık olmuştur. Bunlardan ilki 6. yüzyıl sonlarında Türk Kağanlığı, ikincisi 13. yüzyıl sonlarında Cengiz Han imparatorluğu, üçüncüsü ise 14. yüzyıl sonlarında Emir Teymur'un kurduğu imparatorluklardır. Özbekistan'ın en güzel mimari eserlerinin yer aldığı Semerkant'ın adı modern zamanlarda bile daha çok Emir Teymur'la ilişkilendirilirken, sanata ve kültüre değer veren büyük devletlerin tarihi başarılarına da bu bağlamda bakmak mümkündür. bu büyük komutan.

Bütün bunlar dikkate alınır, Nahçıvan'ın sadece askeri-stratejik anlamda önemli olmadığı, aynı zamanda kültürel başarıların yayılmasında ve kültürel mirasın oluşmasında ana bölgelerden biri olduğu kesin olarak söylenebilir. ilişkiler. Buradan Kafkasya'yı İran'a bağlayan yollar, oradan da Orta Asya'ya giden ticaret yolları kuruldu. Bu, farklı ülkelerden bilim adamlarının, şairlerin, taş ustalarının, mimarların Nahçıvan'da buluşmasını sağlamış, antik kentte oluşan yeni gelenekler diğer ülkelere taşınmıştır. Hürufi felsefesinin ana öğretim merkezlerinin Nahçıvan'da bulunması ve Elinja Kalesi'nin bu bakımdan önemi vurgulanmalıdır.

2.3. Müzik

Azerbaycan, antik çağlardan bu yana farklı kültürlerin bir araya geldiği bir kavşak noktası olmuştur ve bu etkileşimler müzik yoluyla zenginleşmiştir (Hasanzade, 2022).

Azerbaycan müziği, İpek Yolu'nun sağladığı kültürel etkileşim sayesinde geniş bir yayılım göstermiştir. İpek Yolu, doğu ve batı arasındaki ticaret yolları boyunca farklı kültürler arasındaki müziksel alışverişi kolaylaştırmış, bu da Azerbaycan'ın zengin müzik mirasına katkı sağlamıştır. Geleneksel muğam müziği, Orta Asya, İran ve Arap etkileriyle zenginleşmiş ve bu etkileşim, müzik aletleri, ritimler ve melodiler üzerinde kalıcı bir iz bırakmıştır (Li, 2020). UNESCO'nun Azerbaycan ile ortak çalışmaları, İpek Yolu'nun somut ve soyut kültürel mirasını koruma ve tanıtma çabalarını içermektedir (UNESCO, 2023).

Nahçıvan çevresinde yetişen sanatçılar farklı saraylarda çalışmış ve sanatlarını hakkıyla temsil etmişlerdir. 17. yüzyılda yaşayan Khanande Muradaga, aynı zamanda Osmanlı hükümdarı IV. Murad'ın sarayında da çalışmıştır. Murad'ın müziğe büyük önem vermesi ve sarayında özel olarak müzisyen grupları bulundurması bu düşünceleri kanıtlar niteliktedir. Murad'dan sonra ekol sayılabilecek ikinci dönem, tarihte Köprüler dönemi olarak da bilinen IV.Murat ve IV.Mehmet (1623-1687) dönemidir. Aynı zamanda besteci olan IV. Murat, büyük bestecileri yanında bulunduran, değerli Azerbaycan bestecilerini İstanbul'a getiren bir sanat hamisi'dir. (Tokaç, 2018: 82).

“Büyük İpek Yolu” güzergahları kültürel kazanımların ve kültürel ilişkilerin yönünü değiştirme fırsatı yarattı. Orta Çağ'da Doğu ülkeleriyle yakın ilişki içinde olan birçok ülke, kısa sürede Avrupa ülkelerine yalnızca ticari ürünler değil, aynı zamanda bir takım ulusal ahlaki değerleri, ulusal kültürün bireysel dallarını ve kültürel başarılarını da ihraç etmeyi başarmıştır. A. Alekberova bu konuda şöyle yazıyor: “Eğer 18. yüzyılda Nahçıvan da dahil olmak üzere Azerbaycan'ın kültürü Doğu ile, her şeyden önce İran'la, sonra 19. yüzyıldan önce yakından bağlantılıysa, yavaş yavaş ve sonra inatla ve geri dönülemez bir şekilde Doğu'ya doğru ilerledi. Bu faaliyette yolların rolü tartışılmaz.” (Alekberova, 2001: 9).

İpek Yolu'na olan ilgi, stratejik çıkarı olan siyasi, devlet ve halk figürlerinin gözünde değildir. Yaratıcı insanların ilgisini çeken bu projeler, onlara ilham kaynağı olmakta ve yeni kültürel ilişkilerin oluşmasında projelerin geliştirilip genişletilmesine fırsat yaratmaktadır. Çin asıllı ünlü Amerikalı çellist Yo-Yo Man'ın faaliyetleri bu anlamda takdire şayandır. Yo-Yo Ma, yaklaşık 2000 yıldır Avrupa'yı Asya ve Çin'e bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunan tüm ülkelere müzisyenleri bir araya getirerek büyük bir projeyi hayata geçirmeyi başardı. Bu müzisyenlerin katılımıyla oluşturulan topluluğa “İpek Yolu” adını verdi. Tarihsel olarak “İpek Yolu”na bağlı ülkelerin müzisyen ve bestecilerinin eserleri Sony Classical Records tarafından kaydedilerek yüksek hacimli albümler halinde yayınlandı. Modern Azerbaycan müzik kültürünün önde gelen isimlerinden, Besteciler Birliği başkanı, seçkin bir piyanist ve G. Garayev okulunun yetenekli öğrencisi F. Alizade, kızı F. Gasimova'nın büyük hizmetleri olan usta A. Gasimov. Milli muğam sanatını dünya sahnesine taşıyan sanatçı, Amerika Indiana Üniversitesi'nden kızı F. Gasimova ve Bakü Müzik Akademisi profesörü Aida Huseynova, 26 ülkeden müzisyenlerin katıldığı bu ulusötesi projede yer almanın mutluluğunu ve gururunu yaşıyor. 20. yüzyılın 90'lı yıllarının sonlarında oluşan topluluğun en büyük performanslarından biri de 10. yıl dönümü dolayısıyla düzenlenen etkinliklerdir. Yo Yo Ma ve onun liderliğindeki müzik grubu, dahi U. Hacıbeyli'nin “Leyli ile Mecnun” operasının yeni bir yorumunu hazırladı ve projenin uygulanmasında A. Huseynova'ya bilimsel danışmanlık yaptı.

“İpek Yolu” projesine katılmak, seçkin besteci F. Alizadeh'nin yaratıcılığının özünü ortaya çıkarmadaki en büyük başarısıdır. Bu proje, bestecinin yaratıcılığının kriteri haline gelen Doğu ve Batı kültürel başarılarının organik sentezindeki ana araçlardan biridir. Nesim'in sözlerinden yazdığı “Derviş” adlı eseri 1999 yılında A. Gasimov tarafından bu topluluk eşliğinde seslendirildi. O dönemde İlham Najafov kaval, Tarana Aliyeva ise kanon çalıyordu. H. Babayeva bu konuda şöyle yazıyor: "Derviş adlı eserinde Doğu ile Batı'nın böyle bir buluşmasını buluyoruz. Amerikalı müzisyen, ünlü çellist Yo-Yo Ma ve Azerbaycan'ın ünlü muğam ustası Alim Gasimov, Firangiz Alizade'nin ünlü “Derviş” eserini Amerika'da seslendirmek için aynı sahneyi paylaştı. (Seferova, 2020: 338) Ayrıca bestecinin “Habilsayağı”, “Eşq havası”, “Oasis” eserleri de topluluğun repertuarında kalıcı bir yere sahiptir. F. Alizadeh'in “Oasis” adlı eseri 2008 yılında “İpek Yolu” topluluğunun repertuarına dahil edildi. Senfonik bir resim olan bu eser, topluluğun icrasında muhteşem bir ses çıkardı. F. Alizadeh'in birçok eserinin dünya sahnesindeki ilk icracısının, “Büyük İpek Yolu” üzerindeki ülkelerin kültürel ilişkilerini canlandırma umuduyla düzenlediği Yo-Yo Ma ve kendi adını taşıyan topluluğu olması ilginçtir. daha geniş coğrafyalara yayıyoruz.

“İpek Yolu” topluluğu ve Yo-Yo Ma, antik İpek Yolu üzerindeki ülkelerin kültürel ve yaratıcı geleneklerini karakterize eden zengin kaynağın tanıtılması amacıyla oluşturulan bu alanda işbirliğine her zaman özel önem vermiştir. Topluluğun 19 Mayıs 2006 tarihinde Bakü'de Azerbaycan Devlet Filarmoni Orkestrası sahnesinde konser programıyla ve ustalık sınıfı vererek icra etmesi, kültürel ilişkilerin organize bir nitelik kazanmasının en açık örneğidir.

Ülkeler arası kültürel kazanımların yakınlaşması ve entegrasyonunda tarihi “İpek Yolu”nun önemi Azerbaycan'da her zaman geçerliliğini koruyan öncelikli konulardan biridir. Bu bakımdan Şeki'de düzenlenen “İpek Yolu” festivali dünyanın farklı ülkelerinden onlarca müzisyenin katılımıyla en ilgi çekici ve güncel etkinlik olarak kültür tarihine geçmiştir. 2009 yılından bu yana düzenlenen festivalin, geleneksel olarak “İpek Yolu” üzerinde bulunan Azerbaycan'ın kadim şehirlerinden Şeki'de düzenlenmesi, hem bu etkinliklerin hem de “İpek Yolu”nun ulusal ekonomideki önemine bir kez daha dikkat çekiyor. Düşünme. İlk kez 27 Haziran-1 Temmuz 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen festivalin organizatörü Besteciler Birliği, başkanı ve sanat yönetmeni ise F. Alizadeh oldu. Şeki şehrinin eski çağlardan beri Azerbaycan'da ipek üretiminin yapıldığı bölge olduğu dikkate alındığında festivalin bu şehirde düzenlenmesinin amacı anlaşılmaktadır. İlk festivalde T. Goychayev yönetimindeki G. Garayev Devlet Oda Orkestrası, Azerbaycan Televizyon ve Radyosunun koro ve senfoni orkestrası, filarmoni toplulukları sahne aldı, “Leyla ve Mecnun” operalarının konser versiyonları sahnelendi. U. Hacıbeyli ve M. Magomayev'in “Şah İsmail” adlı eseri sunuldu. Etkinliğe Norveç, Finlandiya ve Güney Kore'den müzisyenler de katıldı. Festivalin ikincisi 28 Haziran 2011'de Bakü'de düzenlendi. O dönemde Türkiye, Ukrayna, Norveç, Polonya, Hindistan ve Güney Kore'den müzisyenler renkli konser programları gerçekleştirdi. Festivalin 1 Temmuz'da sona eren final konserinde Nevruz muğam üçlüsü milli muğamlar ve türküler seslendirdi, şarkılar çalındı. 30 Haziran - 4 Temmuz 2012 tarihleri arasında düzenlenen festivale Azerbaycanlı müzisyenlerin yanı sıra Gürcü, İranlı, Türk ve Güney Koreli müzik toplulukları da katıldı. Bu kurala göre 2023 yılında düzenlenen 12. Festival, Kutsal Vatanseverlik Savaşı'ndaki tarihi zaferin arka planında ihtişamı ve ihtişamıyla anılan etkinliklerden biriydi. Festivalde Türkiye, Çin, Özbekistan, Kazakistan'dan müzisyenlerin seslendirdiği eserler katılımcılarda renkli izlenimler yarattı. Böylelikle, Azerbaycan, Şeki'de düzenlenen “İpek Yolu” festivallerine ev sahipliği yaparak, kültürel ilişkilerin oluşmasında, farklı ülkelerin kültürel başarılarının yakınsaması ve yaratılmasında tarihi ticaret yollarının önemini vurgulayan bir ülke olarak tarihi misyonunu yerine getirmiş oldu. büyük ve muhteşem bir kültürel mirasa sahiptir.

3. AZERBAIJAN'DA DÜZENLENEN ÖNEMLİ MÜZİK FESTİVALLERİ

Azerbaycan'daki müzik festivalleri, İpek Yolu'nun sanatın kültürleşmesi üzerindeki etkilerini günümüze taşıyan önemli platformlardır. İpek Yolu, farklı kültürlerin etkileşimine olanak tanıyarak müzik ve sanatın sınırlar ötesi paylaşımını sağlamış, bu etkileşim modern festivaller aracılığıyla hala yaşatılmaktadır (Hansen, 2012). Özellikle Gabala Uluslararası Müzik Festivali, klasik müzikten muğama kadar geniş bir yelpazede kültürel etkileşimleri teşvik ederken, Bakü Caz Festivali caz müziği aracılığıyla Azerbaycan'ın Batı ve Doğu kültürlerini birleştirme çabalarını sürdürmektedir (Gabala International Music Festival, 2023; Baku Jazz Festival, 2023). Bu festivaller, tarihsel olarak İpek Yolu'nun kültürel çeşitliliği nasıl desteklediğini ve sanatta nasıl bir kültürleşme yarattığını gösterir. Sanatın bu yolla evrensel hale geldiği, bu festivallerde açıkça gözlemlenebilir (Boulnois, 2004).

3.1. Baku Jazz Festivali

Bu uluslararası caz festivali, Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de her yıl düzenlenir. Hem yerli hem de uluslararası caz sanatçıların bir araya getirir ve caz müziğinin farklı türlerini tanıtır.

3.2. Gabala Uluslararası Müzik Festivali

Bu klasik müzik festivali, Azerbaycan'ın Gabala şehrinde düzenlenir ve dünyanın dört bir yanından müzisyenleri ağırlayan bir etkinliktir.

3.3. Bakü Uluslararası Mugam Merkezi Festivalleri

Mugam sanatının icra edildiği bir diğer önemli etkinlik olan bu festival, Azerbaycan'ın kültürel mirasını yaşatmayı amaçlar.

3.4. Uzeyir Hacıbeyov Anma Günü

Azerbaycan'ın milli bestecisi Uzeyir Hacıbeyov'un anısına düzenlenen bu etkinlik, hem klasik hem de halk müziği konserlerine ev sahipliği yapar.

3.5. Muğam Dünyası Uluslararası Festivali

Azerbaycan'ın geleneksel müzik türü olan muğamın kutlandığı bu festival, hem yerel muğam sanatçıları hem de uluslararası muğam ustalarını bir araya getirir.

3.6. Bakü Uluslararası Vokal Festivali

Vokal müziğine adanmış bu festival, opera ve klasik vokal müzik türlerinde performanslar sergileyen sanatçıları bir araya getirir.

3.7. Gara Garayev Uluslararası Modern Müzik Festivali

Azerbaycan'ın ünlü bestecisi Gara Garayev anısına düzenlenen bu festival, modern klasik müziğe odaklanır ve birçok besteciye ve müzikseveri bir araya getirir.

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Geçmişten geleceğe tarihi başarıların rehberi olarak inşa edilen muhteşem yollar, ülkeleri birbirine bağlayan otoyollar, dünya halklarının dayanışmasını ifade etmekte ve bireysel ulusal başarıların insani doğasını vurgulamaktadır. Bu yollar bir ülkeyi diğerine bağlamakla kalmıyor, yalnızca ticari malları, ekonomik potansiyeli, askeri stratejileri bir coğrafyadan diğerine aktarmakla kalmıyor. Bu yollar, insana ve onun geleceğine hizmet eden insan fikirlerinin önemini belirler. Araştırmanın sonunda aşağıdaki neticelere geliyoruz:

- “İpek Yolu” aracılığıyla sanat kültürel unsurlar hızla yayıldı ve bu, medeniyetler arasında zengin bir kültürel alışverişin gerçekleşmesini sağladı.
- Farklı kültürlerin bulunduğu bu yollarda, sanat ve mimaride önemli etkiler görüldü. İpek Yolu üzerindeki şehirler, farklı sanat akımları ve mimari stiller arasında bir köprü işlevi gördü. Bu, yerel sanat ve mimarinin zenginleşmesine ve çeşitlenmesine yol açtı.
- İpek Yolu'nun sunduğu kültürel alışveriş, gelenek ve göreneklerin zenginleşmesini sağladı. Farklı kültürel etkiler, yerel geleneklerde ve festivallerde kendini gösterdi. Bu etkileşim, kültürel çeşitliliği artırdı ve geleneklerin evrimini etkiledi.
- Azerbaycan, “İpek Yolu”nun kültürel ve ticaret yollarında bulunan bir kavşak olarak, çok çeşitli kültürel etkileşimler ve alışverişlere ev sahipliği yapmıştır.

5. ÖNERİLER

Tarihi İpek Yolu'nun kültürel ilişkilerin oluşumundaki rolünü incelemek için çeşitli araştırma alanları ve konuları seçilebilir. Gelecek çalışmalarda “İpek Yolu” üzerindeki müzikal etkileşimler ve bu etkileşimlerin yerel müzikler üzerindeki etkilerini incelemek, farklı ülkelere ait müzik eserlerinin nasıl yayıldığı ve kültürel etkileşimlerin müzik tarihi üzerindeki etkilerini araştırmak, farklı kültürlerin gelenek ve görenekleri arasındaki etkileşimler ve bu etkileşimlerin kültürel mirasa etkileri üzerine çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Alekperova, A. (2001). *Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti müzik kültürünün gelişim aşamaları*. Ececi Yayınları.
- Aliyeva, Z. (2019). Enlightenment Movement in Azerbaijane. *Postmodernism Problems*, 9(3), 429-439.
- Asadova, S. (2022). Events Taking Place in the Socio-Political and Literary-Cultural Environment of Azerbaijan. *Scientific Collection InterConf*, 115, 137-140.
- Baku Jazz Festival: Euronews link (euronews) <https://www.euronews.com/culture/2023/10/30/baku-jazz-festival-rhythm-and-art-captivate-azerbaijans-capital>
- Boulnois, L. (2004). *Silk Road: Monks, Warriors & Merchants on the Silk Road*. Hong Kong: Odyssey Publications.
- Christian, D. (2000). *Silk roads or steppe roads? The Silk Roads in world history*. *Journal of World History*, 11(1), 1-26. <https://www.jstor.org/stable/20078816>
- “Çello sanatçısı Yo-Yo Ma'nın “İpek Yolu””projesinin on yılı. <https://www.kontinent.org/article.php?aid=49cd64143e842>

- Gabala International Music Festival: https://en.wikipedia.org/wiki/Gabala_International_Music_Festival
- Halk masalları. (1961). Azerbaycan Devlet Yayınevi, Bakü.
- Hasanzade, K. (2022). A look at the history and musical culture of the peoples living in the territory of Azerbaijan. *Journal for the Interdisciplinary Art and Education*, 3(3). 97-105.
- Li, M. (2020). A Musical Journey Along the Silk Road—Encounter, Discovery and Change. In *China and the New Silk Road*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-43399-4_14
- Seferova, Z. (2020). *Azerbaycan müzik tarihi*. Cilt V. Bakü: Elm Yayınları.
- Seyidbeyli, M. (2021). *Azerbaijan on the Great Silk Road between China and Europe (Historical Survey)*. *Global Journal of Human-Social Science*. 21(D2). <https://gjhss.com/index.php/gjhss/article/view/1507>
- Tokaç, M.S. (2018). XIX. Yüzyıla kadar Osmanlı Dönemi Kent Müziğine, Nazariyat Ve Bestecilik Yönündeki Gelişmelere Genel Bir Bakış. *Uluslararası Müzik ve Sahne Sanatları Dergisi*. 2 (80). 80-91.
- Unesco. (2023, July 3). UNESCO and Azerbaijan to promote the shared legacy of the Silk Roads. <https://www.unesco.org>
- <https://az.wikipedia.org/wiki/Turkustan>